

> Retouradres Postbus 1600 3800 BP Amersfoort

College van B&W van Gemeente Tiel
T.a.v. de heer C. Ribbers
Postbus 6325
4000 HH Tiel

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

Contactpersoon
Mathijs Witte
T +31650089941
m.witte@cultureelerfgoed.nl

Onze referentie
1579258

Datum 5 augustus 2024
Betreft Advies omgevingsvergunning rijksmonumentactiviteit

Naam Kerktoren
Adres Kerkplein 4
Postcode/plaats 4001MX Tiel
Gemeente/provincie Tiel; Gelderland;
Monumentnummer 35569

Geacht college,

Op 22 juli 2024 vroeg u mij voorafgaand aan de aanvraag omgevingsvergunning te adviseren over de voorgenomen wijziging(en) van bovengenoemd monument.

Bij de beoordeling heb ik de voorlopige stukken betrokken zoals deze zijn aangeleverd en/of besproken tijdens het vooroverleg.

Preadvies

Met dit preadvies wordt gewezen op de gevolgen van het voorgestelde plan voor de monumentale waarden. Een definitief oordeel over het plan kan pas gegeven worden nadat een definitieve omgevingsvergunningsaanvraag is ingediend. Ik verzoek u om dit advies bij de verdere planontwikkeling te betrekken.

Het plan

Het plan behelst de restauratie van de toren van de Sint Maartenskerk in Tiel.

Motivering

U vraagt mij voorafgaand aan de vergunningsaanvraag voor de restauratie van de toren van de Sint Maartenskerk te reageren op het inspectierapport, de restauratievisie en de onderliggende stukken. Ook is dit preadvies gezien de vergrote restauratieopgave ondersteunend aan het pleidooi om extra financiële middelen beschikbaar te stellen. Een en ander kan u helpen om een goed en deugdelijk besluit te nemen.

De monumentale toren is gebouwd na 1440 en is grotendeels met tufsteen bekleed. De toren bestaat uit drie geledingen, elk versierd met drie van traceringen voorziene spitsboognissen in ieder gevelvlak, en gedekt met een eenvoudige vierzijdige spits. In 1960 is de toren mede op advies van de RCE van een balustrade voorzien. Zoals veel torens die na de Tweede Wereldoorlog zijn gerestaureerd en wederopgebouwd, zijn op grote schaal bakstenen met een bekleding van tufsteen gebruikt. In de loop van de jaren ontstonden er met name bij de (nieuwe) tufstenen delen van de toren problemen en vonden er al grotere en kleinere herstelwerkzaamheden aan het gebouw plaats.

In 2019 is de Sint-Maartenstoren visueel geïnspecteerd als basis voor de aanvraag voor de Subsidie Instandhouding Monumenten. De toren bleek zoals verwacht in een matige tot slechte staat te verkeren. De kwetsbare tufstenen delen gaven problemen. Belangrijkste conclusie was dat de balustrade vervangen moest worden. Het tufsteen (Ettringer en/of Hasenstoppler) is aan het einde van zijn levensduur. Hierop zijn de plannen voor herstel door uw adviseur Lakerveld in 2022 verder uitgewerkt. Helaas kon u als gemeente niet beginnen met de restauratie door de aanwezigheid van een slechtvalkpaartje op de toren. Recent heeft u de voorbereiding van de werkzaamheden weer opgepakt.

Uit een nadere inspectie in 2024 door uw adviseur blijkt dat veel meer van het parementwerk (tufstenen gevelbekleding) van de toren sterk verweerd is. Ook het cement blijkt te hard. Dit betekent zowel meer inboetwerk van nieuw tufsteen als meer vervanging van voegwerk door de toepassing van een hydraulische kalkvoeg. Ook een groot aantal waterlijsten, montants, steunberen, afzaten en traceringen, met name in de west- en zuidgevels, zijn beschadigd en moeten vernieuwd worden. Dit brengt helaas ook hogere kosten met zich mee.

Het voorstel is om de balustrade te vervangen voor Peperino Grigio Duro. Dit is mede ingegeven omdat de hoekpinakels op de balustrade al in 1986 zijn vervangen in dit zelfde materiaal. Zo wordt voortgebouwd en aangesloten op de eerdere keuzes voor het toepassen en vervangen van het tufsteenmateriaal tijdens de restauratie en de wederopbouw in de jaren vijftig/zestig en de herstelwerkzaamheden aan de toren in de jaren tachtig van de twintigste eeuw. Ook wordt met Peperino eenheid gezocht in materialisering.

Daarnaast wordt voorgesteld om bij het vernieuwen van (delen van) de traceringen, montants, afzaten en de waterlijsten Weiberner tufsteen toe te passen. Dit is een goede keuze. Weiberner tufsteen is iets minder poreus en dichter van structuur en geschikter om lijsten mee te maken dan het Ettringer tufsteen. Daarbij is prettig om te zien dat de gehele restauratieaanpak heel terughoudend is. De keuze is gemaakt om het nog in goede staat verkerende materiaal van waterlijsten en traceringen te behouden. Alleen de onderdelen die noodzakelijk zijn worden vervangen. Daar kan ik me geheel in vinden. Voor het inboetwerk van de tufstenen gevelbekleding (geledingen) is het voorstel om zowel afkomend en nog goed materiaal van de balustrade als Weiberner tufsteen te gebruiken.

Ook worden de eikenhouten galmborden vernieuwd. Zandstenen ornamenten worden vanwege de hoge ouderdom in hun huidige vorm gehandhaafd.

Ik krijg nog een graag een update van de laatste inspectie in de restauratievisie en op de tekeningen verwerkt. Ik ontvang ook graag nog beeldmateriaal. Dit mag voor de definitieve vergunningsaanvraag gereed zijn.

Het bestek wordt nu afgemaakt en de verwachting is dat eind van dit jaar begonnen kan worden met de voorbereidingen van de restauratie en de opbouw van de steiger. Ik wil u nog meegeven dat pas echte duidelijkheid over de omvang van de restauratie verkregen kan worden als de steiger er staat en je de toren echt goed kan bekijken. Houd rekening met meer beschadigd of verweerd tufsteen of met tufsteen dat onvoldoende diep in het achterliggende werk vastzit. Het kan op onderdelen ook mogelijk meevallen dat in de toren nog veel vooroorlogs tufsteenmateriaal van goede kwaliteit zit. Ook is van belang om het voegwerk zo terughoudend mogelijk te vernieuwen aangezien daardoor ook meer goede stenen beschadigd kunnen raken of breken.

Ik houd nog steeds een pleidooi om goed op de veiligheid rond de toren te letten. In de huidige situatie kunnen dus delen tufsteen naar beneden vallen. Het verdient aanbeveling om de omgeving af te zetten.

Recent werd bekend dat de Sint-Maartenskerk te koop komt te staan. In relatie tot de toekomst van de kerk ben ik benieuwd naar uw plan voor een toekomstige functie voor de toren. Het zou voor Tiel een fantastische trekker zijn als de toren toegankelijker wordt gemaakt.

Ik wil u graag wijzen op mijn [Subsidieregeling herbestemming monumenten](#) om te onderzoeken wat er mogelijk is.

Ik blijf graag op de hoogte van eventuele verdere ontwikkelingen en zie een definitief plan met belangstelling tegemoet.

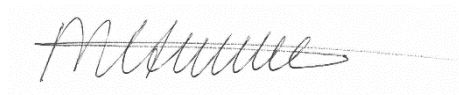
Uitgangspunten

Voor meer informatie over aanpassing, restauratie en verduurzaming van rijksmonumenten kunt u onder andere terecht bij '*Uitgangspunten en overwegingen advisering gebouwde en groene rijksmonumenten*' op www.cultureelerfgoed.nl en op www.stichtingerm.nl

Vragen

Mocht u nog vragen hebben over de inhoud van dit preadvies, dan kunt u contact opnemen met de contactpersoon die in het briefhoofd vermeld staat.

De minister van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap,
namens deze,
de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed,

Witte, Mathijs
adviseur architectuurhistorie